ISNN:2181-1296

SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

САМАРКАНДСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ ШАРОФА РАШИДОВА

SAMARKAND STATE UNIVERSITY NAMED AFTER SHAROF RASHIDOV

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК
SCIENTIFIC JOURNAL

GUMANITAR FANLAR SERIYASI

№ 2/2 (138)
2023

ISSN 2181-1296

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК SCIENTIFIC JOURNAL

2023-yil, 2-son 2-seriya (138) GUMANITAR FANLAR SERIYASI

Tarix, Falsafa, Filologiya, Huquqshunoslik, Pedagogika, O‘qitish metodikasi, Psixologiya, Sotsiologiya, Siyosiy fanlar

Samarqand viloyat matbuot boshqarmasida ro‘yxatdan o‘tish tartibi 09-25.
Jurnal 1999-yildan chop qilina boshlagan va OAK ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR **R. I. XALMURADOV, t.f.d., professor**
BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARLARI: **H.A. XUSHVAQTOV, f-m.f.d., dotsent A. M. NASIMOV, t.f.d., professor**

TAHRIRIYAT KENGASHI:

S. S. G‘ULOMOV	- O‘zFA akademigi
M.Q. MUXIDDINOV	- fil.f.d., professor (SamDU)
SH.A.HASANOV	- fil.f.d., professor (SamDU)
S.A.KARIMOV	- fil.f.d., professor (SamDU)
N. Sh. SHODIEV	- ped.f.d., professor (SamDU)
M.X.LUTFULLAYEV	- ped.f.d., professor (SamDU)
HIROAKI HUZIIE	- Osaka universiteti professori (Yaponiya)
A.B.PARDAYEV	- fil.f.d., professor (SamDU)
SH.Y.ZIYODOV	- fil.f.d., dotsent (Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi)
J.Y.YAXSHILIKOV	- f.f.d., professor (SamDU)
SH.SH.NEGMATOVA	- f.f.d., professor (SamDU)
N.U.ARABOV	- i.f.d., professor (SamDU)
B.E.ERGASHEV	- t. f. d., professor (SamDU)
B.S.G‘OYIBOV	- t.f.d., (SamDU)
D.Q.USMONOVA	- i.f.n., dotsent (SamDU)
F.SH.RASHIDOVA	- t.f.f.d., dotsent (SamDU)
O.S.YUSUPOVA	- f.f.n., dotsent (SamDU)
O.S.QODIROV	- p.f.n., dotsent (SamDU)
S.I.MUXIDDINOV	- t.f.f.d., (SamDU)

Obuna indeksi – yakka tartibdagi obunachilar uchun **- 5583,**
tashkilot, korxonalar uchun **- 5584**

MUNDARIJA / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

MUNDARIJA	
Atayeva G.R. *O‘smirlar mehnat faoliyatini oila va maktabda o‘zaro muvofiqlashtirishning psixologik samaradorligi……*	4-8
Yakubova M. *Nemis sayohatchisi xans-xermann fon shvaynitsning esdaliklaridan samarqand tarixiga oid ayrim lavhalar……*	9-14
Marufov E.U. *Talabalarning ingliz tili fonetik kompetensiyasini rivojlantirishdagi qiyinchiliklar……*	15-20
Aliyev O.O. *O‘zbekistonda axborot xavfsizligi siyosatining huquqiy asoslarini shakllanishi va rivojlanishi*	21-29
Mirzayev R.I., Ibodullayev S.R. *Korrupsiya va uning namoyon bo’lish shakllari……*	30-34
Rahimova G., Kiyamova S. *Umumta’lim maktablarida o‘quvchilarga Alisher Navoiy hayoti va ijodiini o‘rgatishda “Muammoli ta’lim” metodidan foydalanishning ahamiyati……*	35-42
Abdullayeva G.R. *Boshlang‘ich sinf tabiatshunoslik darslarini adekvat modellashtirish tizimini takomillashtirish*	43-47
Ochilova G.U. *Some cases of transmission of kinship terms in uzbek and english……*	48-52
Кадымова Д.Р., Рахмонкулова Ш.О. *Особенности реализация мотива сна в русской и зарубежной литературы (На примере произведений эпохи античности и средневековья, А.С. Пушкина «Евгения Онегина», И. А. «Обломова» Гончарова И «Преступления и наказания» Ф. М. Достоевского)……*	53-60
Radjabova D.N. *Rossiya sharqshunosligi ilmiy maktabi va o’rta osiyo tarixi masalalarining o’rganilishi……*	61-65
Мамасолиев И.Ф., Усманова Н.К. *Оригинальность баллад в.а. жуковского в русской словесности……*	66-71
Xayriyev I. *Aql, hissiyot va iroda integratsiyasi……*	72-76
Kenjayeva M.A. *Ona tili fanini o`qitishda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda ta’lim exnologiyalardan foydalanish……*	77-81
Kuldashev M., Saidov U. *Jamoat xavfsizligini ta’minlashda yo‘l-transport hodisalarini oldini olishning o‘rni……*	82-86
Uzoqov M.F. *Attraktiv munosabatlarning o‘rni va pedagogik taxlili hamda uni hozirgi bosqichda maktabgacha ta’lim tizimida qo‘llash xususiyatlari……*	87-91
Xasanova M.N. *Elektron platforma vositasida muhandislik grafikasi fanini o‘qitishda talabalarning grafik ishlari sifatini rivojlantirishning pedogogik tavsifi……*	92-96
Аллаярова Н.Я. *Роль образовательных компетенций в развитии гендерно-равноправного мышления учащихся……*	97-101

Негматова Н.Н. *Принцип учета особенностей родного языка учащихся при обучении русскому языку в полиэтнической среде, методы и их классификация*……	102-106
Панжиева Н.Н. *Роль и значение развития навыков критического мышления у будущих учителей информатики* ……	107-116
Усманова Н.К., Сайфиддинова М. *«Мир детства» в философско-художественном и идейном воплощении в творчестве А.Платонова*……	117-122
Turniyazova R.B. *Emotional causation*……	123-128
F.F.Xatamov *Huquqning regulyativ funksiyasi va shaxs mas'ulligi*……	129-132
Xashimov Sh.J. *Milliy turizm va o'zbekistonning xalqaro imidji yuksalishining ijtimoiy-falsafiy masalalari*…….	133-137
Xushmurodova Sh.Sh. *Impact of bilingualism on third language acquisition and bilingual teaching*……	138-146
Mustafayeva M.SH. *Aleksitimiya fenomeni va uning namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari*……	147-151
Кадымова Д.Р., Ибрагимова Э.О. *Роль женщины и ее и судьба в произведении Л.Н.Толстого «анна каренина» и «госпожа бовари» .Флобера*……	152-158
Xoliqulov A.Y. *Ilk o'rta asrlar sug'dda bozorlar taraqqiyoti*……	159-163
Azizkulov A., To'g'izov N. *Boburiylar saltanatida ta'lim tizimi*……	164-168
Baysariyeva Ch.U. *Elektron ta'lim resurslari (etr) yordamida talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish usullari, shakllari va vositalari*……	169-175
Amonturdiyeva Sh.R. *Diniy matnlarda mustaqil so'z turkumlarining ifodalanishi*……	176-179
Mustafayev Sh.N. *O'zbekiston oliy ta'lim tizimini modernizatsiyalashning artpedagogik asoslari*……	180-184
Rustamova Sh.Sh. *Investigating communicative competence as a vital of pedagogical category*……	185-189
Jumanov Sh. *Ijodiy-madaniy masalalar bo'yicha targ'ibotchi faoliyatining funksional pedagogik tahlili*.....	190-194
Tuxtayeva Sh.M. *Bo'lg'usi boshlang'ich sinf o'qituvchilariga matematika darslarida integratsiyalashgan ta'limni tashkillashtirish haqida*.....	195-200
Mualliflarga	

UDK 372.21.002(045) **DOI:** https://doi.org/10.59251/2181-1296.2023.v2.138.2.2038

ATTRAKTIV MUNOSABATLARNING O‘RNI VA PEDAGOGIK TAXLILI HAMDA UNI HOZIRGI BOSQICHDA MAKTABGACHA TA’LIM TIZIMIDA QO‘LLASH XUSUSIYATLARI

M.F.Uzoqov
Qarshi davlat universiteti

Annotatsiya. Attraktiv munosabatlarning, o‘rni va pedagogik taxlili hamda uni hozirgi bosqichda maktabgacha ta’lim tizimida qo‘llash xususiyatlari pedagogikaning insonparvarlik tamoyillaridan biridir. Maqolada hozirgi kunda attraktiv munosabatlarning rivojlanish bosqichlari va uni o‘ziga xos jihatlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: attraktiv munosabat, ta’lim, tarbiya rivojlanish, insonparvarlik, tamoyili va uslublari, tatbiq, mexanizmlar.

Роль и педагогический анализ аттрактивных отношений и особенности их применения в системе дошкольного образования на современном этапе

Аннотация. Одним из гуманистических принципов педагогики являются особенности отношения притяжения, его место и педагогический анализ, а также применение в системе дошкольного образования на современном этапе. В статье анализируются современные этапы развития аттрактивных отношений и их особенности.

Ключевые слова: привлекательность, образование, развитие образования, гуманизм, принципы и методы, реализация, механизмы.

The role and pedagogical analysis of attractive relations, as well as the features of its application in the system of preschool education at the present stage

Abstract. One of the humanistic principles of pedagogy is the features of the attraction relationship, its place and pedagogical analysis, as well as its application in the system of preschool education at the present stage. The article analyzes the current stages in the development of attractive relationships and their features.

Key words: attractiveness, education, development of education, humanism, principles and methods, implementation, mechanisms.

Maktabgacha yosh - bu ta’limdagi ayniqsa mas’uliyatli davr, chunki bu bola shaxsiyatining dastlabki shakllanishi davri. Maktabgacha yoshda bolaning dunyosi allaqachon, qoida tariqasida, boshqa bolalar bilan uzviy bog‘liqdir. Bola qanchalik katta bo‘lsa, uning tengdoshlari bilan aloqalari shunchalik muhim bo‘ladi. Bolalarda nisbatan barqaror simpatiyalar shakllanadi, birgalikdagi faoliyat shakllanadi. Tengdosh bilan muloqot - bu tengdosh bilan muloqot, bu bolaga o‘zini o‘zi bilish imkonini beradi. Ammo tengdoshlar bilan muloqot qilishdan tashqari, bolalar bolalar bog‘chasi boshqa yoshdagi bolalar bilan muloqot qilish imkoniyati ham taqdim etiladi, biz bolalar bog‘chasining boshqa yosh guruhi haqida gapiramiz. Bunday guruhlar paydo bo‘ladi turli sabablar: bolalar bog‘chasi guruhlarini to‘ldirishda qiyinchiliklar tufayli, muayyan tuzatish va pedagogik yoki hal qilish uslubiy vazifalar bilan guruhlar sifatida maxsus shartlar tashkilotlar va boshqalar.

Ta’limdagi attraktiv munosabatlarning o‘rni pedagogikaning asosiy holatlaridan biri hisoblanadi. Mazkur munosobatlar qadim zamonlardan beri ma’lum va zamonaviy ta’lim-tarbiya tizimida bunday munosabatlarga bo‘lgan talab oshib bormoqda. Attraktiv munosabatlarning o‘rni va pedagogik taxlili hamda uni hozirgi bosqichda maktabgacha ta’lim tizimida qo‘llash xususiyatlariga to‘xtalib o‘tamiz.

Attraksiya (fransuzchadan olingan so‘z bo‘lib, attraction — tortish, jalb etish, o‘ziga tortishi) - insonlarning bir-biriga o‘zaro intilish jarayoni, bir-biriga bog‘lanishni shakllanish mexanizmlari, do‘stona his-tuyg‘ular, xushyoqish va shunga o‘xshash holatlarni anglatadi.

Attraksiyani shakllantirish – o‘ziga nisbatan ijobiy munosobatlarni, ya’ni o‘ziga moyil qilmoqlikdir

Insonlarning yomoni yo‘q-yomon munosabatlar mavjud xolos. Bolalar o‘rtasida yaxshi munosabatlarni o‘rnatish va uni shakllantirishga o‘rgatish maqsadga muvofiq tarzda amalga oshirilishi zarurdir. Buning uchun esa o‘qituvchi attraksiya usullariga ega bo‘lish foydalidir.

Shaxslararo attraksiya - ijtimoiy psixologiyada o‘rganishning asosiy mavzularidan biri bo‘lib, asosan shaxslararo ijobiy munosabatlarning paydo bo‘lishiga olib keladigan omillarni aniqlashga bag‘ishlanadi.

Insonning tabiatdagi o‘rnini tushunish, uning kelib chiqishi, boshqa organizmlar bilan o‘xshashligini tushuntirish, ma’lum bir millatga, yosh guruhiga mansubligiga qarab uning o‘ziga xosligini ochib berishga qaratilgan dastlabki urinishlar umuman ilmiy bilimlarning o‘zi kabi qadimiydir[1].

Uyg‘onish davri attraktiv munosabatlarning barcha sohalarida katta yutuqlar bilan ajralib turardi. Uyg‘onish davri insonga, uning jismoniy va ma’naviy kuchiga bo‘lgan xayratni ifodaladi. Aynan shu davrda inson haqidagi “tabiat toji” sifatidagi g‘oyalar, uning rivojlanishining yaxlitligi g‘oyalari, shaxsning uyg‘un rivojlanishi nazariyasiga asos solindi.

I. Kant falsafasida muayyan “pedagogik yo‘nalish” yaqqol ko‘zga tashlanadi. Bu esa nafaqat ta’lim va o‘z-o‘zini tarbiyalashni insonning tabiiy burchi deb bilganligi, balki pedagogika nazariyasini yaratish, ya’ni uni amaliy faoliyat sohasidan alohida, ya’ni uning fikricha insonlar o‘rtasidagi munosabatlar pedagogikaning nazariy asosiga aylanishi kerak edi. Biroq, inson haqidagi bilim uzoq vaqt davomida mustaqil ilmiy fanga aylanmadi. Inson haqidagi g‘oyalar asosan faylasuflar tomonidan ifoda etildi va ko‘rib chiqildi [2].

Shunday qilib, insonlar va ular o‘rtasidagi munosabatlar haqidagi bilimlar shakllanishining asosiy bosqichlari insoniyat jamiyati tarixining burilish davrlariga to‘g‘ri keladi. Bir ijtimoiy-iqtisodiy shakllanishdan boshqasiga o‘tish inson tabiatining mohiyati to‘g‘risida yangi qarashlar va nazariyalarning tug‘ilishiga ta’sir ko‘rsatdi. Insonlarning ilg‘or ongga ega bo‘lganlari insonning “maqsadi”, inson aqli, uning tabiati hamda tirik mavjudotlar bilan munosabati va dunyodagi o‘rni haqida fikr yuritganlar.

G. Depp-Forvald inson tabiatiga asoslangan ta’limni “Ta’lim fani va ta’lim falsafasi” kitobida anglashga urinib ko‘rdi [G. Depp-Forvald]. Unda insonga maqsadga muvofiq ta’sir etuvchi jamiyat va madaniyat tarbiya predmeti sifatida qaraladi. Bola ijtimoiy va madaniy munosabatlarga kirishish orqali o‘zining ichki imkoniyatlarini anglaydi. Inson taraqqiyotining maqsadlari qaror qabul qilishni rag‘batlantiradigan, shaxsning ma’naviy shakllanishini amalga oshiradigan “ochiq kelajak” sifatida berilgan. Ammo jamiyatning shaxsga tarbiyaviy ta’sirining kuchini tan olish attraktiv munosabatlarni ahamiyatini aniq baholashga imkon bermaydi [3].

O‘tgan asrning elliginchi yillari L. S. Vigotskiy va M. M. Baxtin g‘oyalari asosida O.F.Bolnov tomonidan ko‘tarilgan pedagogik nazariyasining axloqiy qadriyatlar masalalari (halollik, mas’uliyat va shu kabilar.) va inson turmush-tarzining ekzistensial shakllarining tarbiyaviy ahamiyati (inqiroz, uchrashuv, ishonch va shu kabilar.) kabi masalalari ahamiyatli bo‘ldi. Uning uchun insonshunoslik - har qanday ta’lim tizimining kaliti bo‘lib, u falsafiy nuqtai nazardan shakllantirilgan tarbiya izlanishi va ta’lim maqsadlariga bevosita yoki bilvosita asoslangandir. Ta’lim bola va kattalar o‘rtasida paydo bo‘ladigan, ma’lum bir ruhiy kayfiyat bilan singib ketgan semantik va hissiy munosabatlar bilan to‘ldiriladi, bu pedagogik muhit sifatida tavsiflanishi mumkin [4].

Hayotining dastlabki yillaridagi onaning parvarish qilishi sharoitida bolaning yashashi kafolatlanadi va xavfsiz hisoblanadi, lekin ular ulg‘aygan sari bunday dastlabki xavfsizlik susayadi. O‘sib kelayotgan inson xavfsizlik va ishonchlilik istagini amalga oishirishga majbur bo‘lib, dunyoda yashashining yangi kafolati sifatida shaxsiy “uy”ini yaratadi. Uyning antropologik funksiyasi uysizlik tajribasi orqali aniqlanadi. Tarbiya uchun muhim bo‘lgan eng ahamiyatli ekzestensal shakl shahsiy inqiroz bo‘lib, bunda birlamchi turmush tarzidagi buzilishlar uning noqulay tomonlarini yuzaga chiqaradi. Ammo buning natijasida hayotiy istiqbollarni anglash va yangilanishi amalga oshiriladi. Pedagog-tarbiyachining vazifasi inqirozning buzuvchi

va yangilovchi kuchini aniqlashdan va tarbiyalanuvchiga kerakli yordamni berishdan iboratdir. Bu jarayonda insonning o‘ziga tanqidiy qarash, o‘z salohiyatini baholash qobiliyati ochiladi.

Inqiroz inson taraqqiyotining yashirin ijodiy kuchlarini jamlashi bilan bog‘liq bosqichi ekanligi ta’kidlangan. Tadqiqotimizda inqiroz turlaridan biri – disgarmoniyani (nouyg‘unlikni) ko‘rib chiqamiz. O‘ziga hos tarbiyaviy regulyatorlari sifatida ishonchli ishtirok etish, maslahat, o‘z imkoniyatlariga ko‘ra faol harakat qilishni rag‘batlantirishlarni keltirish mumkin. Uchrashuv kabi ekzistensial kategoriya ham pedagogik jihatdan o‘ta ahamiyatlidir. Uning ahamiyati atrof-olam va insonlarni idrok etishdagi tub burilish bilan belgilanadi hamda pedagog tarbiyachi tarbiyalanuvchini bunday burilishga tayyorlaydi. Xavf yoki muvaffaqiyatsizlik kabi ekzistensial toifalarning tarbiyaviy mohiyati ham kundalik pedagogik izlanishlar bilan bog‘liq [5].

Pedagog-tarbiyachi tarbiyalanuvchilarga va ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchining mustahkamligini tekshirib ko‘radi, lekin faqatgina o‘zaro ishonch muhitidagina shaxsning o‘zini namoyon qilishi amalga oshadi. Hayotiy tuyg‘ularning shahsiy shakllari bolaning hissiy boyitilgan munosabatlari bilan uzviy bog‘liq bo‘lib (quloq solish, hurmat qilish, minnatdorlik va shu kabilar), ammo ular hech bir rejaviylikni ifodalamaydi, zero ular shahsiy nomuntazamlik hududida joylashgan. Makon, vaqt va nutqning pedagogik mohiyatlari teng darajadagi beqaror tarbiya shakllari bilan uyg‘unlashgan.

Pedagogik insonshunoslik nuqtai nazaridan kelib chiqib, sabr-toqatni, umidni, xotirjamlikni, mustaqillikni o‘rgatish mumkin emas degan fikrga kelingan. Pedagog-tarbiyachi ta’lim texnologiyasiga emas, balki hayotiy vaziyatga kirib boradi, pedagogik haqiqatni izohlaydi va tushuntiradi. Pedagog-tarbiyachiga ta’limga sof texnologik yondashuvni yengib o‘tish mumkin bo‘lgan nuqtai nazar taqdim etiladi.

Logopediya ishidagi bo‘g‘inlardan biri sifatida nutq terapiyasi ritmlarining alohida ahamiyatini belgilaydigan eng muhim vazifa - bu nutqni tarbiyalash, qayta tarbiyalash va rivojlantirish uchun asos sifatida bolalarda hissiy va vosita qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirish.

Ilmiy tadqiqotlar natijalari bolalarning psixofiziologik xususiyatlarini va ularning rivojlanish imkoniyatlarini to‘liqroq hisobga olishga imkon beradi: samaradorlikni, vosita salohiyatini, nutq aloqasi darajasini oshirish, vizual-samarali, vizual-majoziy va mantiqiy fikrlashni faollashtirish.

Logoritmik darslarni tashkil etishning barcha shakllarida nutq terapevti va musiqiy direktorning e’tibori bolaning ko‘p qirrali rivojlanishiga, nutqning vosita va musiqiy ekspressivlik bilan bog‘liqligiga qaratilgan. Bolalarning harakat qobiliyatlarini egallashiga, atrof-muhitda harakat qilish qobiliyatiga, topshiriqlarning ma’nosini tushunishga, qiyinchiliklarni faol ravishda engib o‘tishga, o‘z faoliyatida ijodkorlik istagini namoyon etishga e’tibor qaratiladi.

Shunday qilib, nutq terapiyasi ritmi bolalarning hissiy va motor tizimlarining shakllanishi va buzilishining qonuniyatlarini, ularning aqliy funksiyalar va jarayonlarning rivojlanishi bilan bog‘liqligini bilib, umuman maktabgacha yoshdagi bolalar bilan o‘quv va rivojlanish ishlarini yaxshilashga yordam beradi. .

Harakatlarning rivojlanishi so‘z va musiqa bilan birgalikda yaxlit jarayondir. Dvigatel funksiyalarining rivojlanishi boladan diqqatni jamlashni, tasvirlashning aniqligini, fikrlash faolligini, xotirani rivojlantirishni, o‘zini ifoda etish erkinligini talab qiladi.

Bolaning o‘zini namoyon qilishi xotiraga bog‘liq [6]. Xotiraning turli tomonlarini ajrating:

1) hissiy - agar rivojlanish jarayoni qiziqish va shunga mos ravishda hissiy javobni keltirib chiqarsa;

2) obrazli, bunda idrok harakat namunalaridan biriga asoslanadi;

3) topshiriqlarni tushunish va mantiqiy topshiriqlarni bajarish ketma-ketligini eslab qolishga qaratilgan og‘zaki-mantiqiy;

4) vazifalarni amaliy bajarish bilan bog‘liq bo‘lgan motor-motor;

5) o‘zboshimchalik, ularsiz ongli, mustaqil mashq qilish mumkin emas.

Kompleksda musiqa, ritm va logoritmikaning ta’siri bo‘yicha bolalar bilan ishlash xotiraning barcha turlari etarli darajada rivojlangan bo‘lsa, o‘z-o‘zini ifodalash jarayonini faollashtirishga imkon beradi.

R. Shtayner evritmiyasi, K. Orff tizimi, E. Jak-Dalkroze ritmikasi va A.F. tajribasiga asoslanib. Yafalyan bolalarni faoliyatga kiritishning quyidagi ketma-ketligini taklif qiladi: harakat - tovush - so‘z. Bu bolalarga shaxsning o‘zini erkin ifodalashning integrativ qobiliyatini o‘zlashtirish bosqichlaridan o‘tishga imkon beradi [8].

Qulay sharoitlarni yaratish va turli jarayonlarni takomillashtirishga qaratilgan harakat, qo‘shiq, nutqning integratsiyasi bo‘yicha ishlar:

• qo‘zg‘alish jarayonlarini, asab tizimi faoliyatining muvozanatini va markaziy asab tizimi jarayonlarining ritmini o‘rgatadi;

• temp, ritm, musiqa va so‘zlarning dinamikasining aniq «dozasi» tufayli bolalarga foydali ta’sir ko‘rsatadi. Musiqa va nutq bolalarda vaqt, kuch va shaklda farqlanadigan vosita reaksiyalarini keltirib chiqaradi. Musiqa va so‘zlar harakatlarni faol ravishda amalga oshirishga yoki vosita reaksiyasini sekinlashtirishga yordam beradi;

• har bir bolaning individual ritmini va jamoa ritmini barcha xilma-xil mimik-motor ko‘rinishlarda aniqlashga, uning jinsi va yoshiga muvofiq individual ritmning optimal biologik ritmga mosligini o‘rnatishga imkon beradi;

• bolada harakatlanuvchi vosita, ritmik jarayonlarni tartibga solish va yaxshilashga yordam beradi, diqqatni jamlash qobiliyatini rivojlantiradi. Jamoada ishlash zaif bolaga foydali ta’sir ko‘rsatadi: boshqalarga taqlid qilish unga ritmik mashqlarni aniqroq bajarishga yordam beradi;

• mashqlarni bosqichma-bosqich anglash nuqtai nazaridan bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga oladi: bolalar topshiriqlarning ko‘p qismini taqlid qilish orqali bajaradilar, so‘ngra malakani ongli ravishda mustahkamlaydilar.

Logoritmik ta’limda ikkita asosiy bo‘g‘inni ajratib ko‘rsatish mumkin: 1) bolalarda nutq bo‘lmagan jarayonlarni rivojlantirish va tuzatish: eshitish e’tibori, eshitish xotirasi, optik-fazoviy tasvirlar, suhbatdoshga vizual yo‘naltirish, harakatlarni muvofiqlashtirish, temp hissi. va harakatdagi ritm, shaxsiy xususiyatlarni tarbiyalash (onglilik, sabr-toqat, empatiya, xayrixohlik va boshqalar);

2) nutqni rivojlantirish va tuzatish: nutq nafas olish tezligi va ritmi, og‘zaki praxis, prosodiya, fonemik eshitish va boshqalar, nutq nuqsonlari, etiologiyasi, mexanizmlari, belgilari va bartaraf etish usullariga qarab.

Nutqning ifodasizligining sabablari va xususiyatlari orasida biologik va ijtimoiy omillar ajralib turadi. Nutqning passivligi va ifodasizligi rivojlanishining biologik sabablari asosan homila rivojlanishi va tug‘ilishi (homila gipoksiyasi, tug‘ilish travması va boshqalar), shuningdek tug‘ilgandan keyingi hayotning birinchi oylarida (miya infeksiyalari, shikastlanishlar va boshqalar) ta’sir qiluvchi omillardir.) Nutqni rivojlantirishda oilaviy nutq savodsizligi, chap qo‘l kabi omillar alohida rol o‘ynaydi. Ijtimoiy-psixologik omil - nutq passivligining ma’lum ko‘rinishlarini rivojlanishiga yordam beradigan tashqi muhitning turli xil sharoitlari va organizmning individual reaktivligi.

Bolalarda logoritmik ekspressivlik beqaror. Unli tovushlarni tasvirlashda harakatlarni so‘z bilan muvofiqlashtirish faqat o‘qituvchi bilan barcha vazifalarni birgalikda bajarishda namoyon bo‘ladi. She’r o‘qiyotganda nutq va yuz harakatlarini muvofiqlashtirish yanada ifodali bo‘ladi, ammo so‘zlashuv nutqida ba’zi bolalar haddan tashqari yuz harakatlarini ko‘rsatadi, boshqa bolalarda esa ular deyarli yo‘q. So‘zlarni musiqa va harakatlar bilan muvofiqlashtirish bolalarning bunday faoliyatni muvofiqlashtirishi uchun takrorlashni talab qiladi [10].

Bolalarda raqs, musiqiy va og‘zaki improvizatsiya kam rivojlangan. Bolalar uchun berilgan matn uchun ohanglarni o‘ylab topish qiyin edi. Ular xirillashga yoki tanish ohanglarni yoki matnni talaffuz qilishga, uni aytib berishga yoki oldingi ijrochidan keyin kuyni takrorlashga harakat qilishdi. Harakatlarni musiqaga improvizatsiya qilish ko‘pincha xaotik, monoton va harakatlarning musiqiyligi va plastikligining yo‘qligi bilan ajralib turardi [11].

O‘qituvchilar va bolalarning ota-onalari kuzatuvlariga asoslanib, bunday guruhlardagi o‘zaro munosabatlar sezilarli darajada turli xil ssenariylar bo‘yicha rivojlanishi mumkin: 1 - katta bola kichigiga nisbatan «kattalar» rolini o‘z zimmasiga oladi, unga g‘amxo‘rlik qilishni o‘rganadi. Unga g‘amxo‘rlik qiladi, kichigi esa o‘z navbatida kattasiga “ustoz” sifatida munosabatda bo‘ladi va katta boladan o‘zi to‘plagan tajribasini oladi; 2 - katta yoshdagi bolalar kichiklarni muloqotda

sherik sifatida qabul qilmaydi, ularni xafa qiladi, zulm qiladi, kichiklari esa, o‘z navbatida, kattalarni to‘liq jalb qilishlariga to‘sqinlik qiladi. Shuning uchun, ijobiy yoki haqida aniq aytish mumkin emas salbiy ta’sir bolalarning shaxslararo aloqalari uchun bunday guruhlarni yaratish. Biroq, biz ishonch bilan aytishimiz mumkinki, bolaning katta yoshdagi bolalar bilan muloqoti ijtimoiy xulq-atvorning muayyan qoidalarini o‘zlashtirishga yordam beradi va kelajakda bolaning ijtimoiy munosabatlarini ko‘p jihatdan belgilaydi. Turli yoshdagilar guruhida shakllangan o‘zaro munosabatlarga kelsak, bir qator mualliflarning fikriga ko‘ra, bu haqiqatga ko‘p jihatdan o‘qituvchining shaxsiy munosabati, o‘qituvchining bolalar bilan muloqot qilish uslublari va, albatta, shaxsiy munosabatlar ta’sir qiladi. kichiklarga nisbatan tarbiyachining misoli.

Funksional jihatdan ta’lim-tarbiyaviy jarayon rejalashtirilgan deb hisoblanadi, ammo texnologik oqimning chegaralari va imkoniyatlarini anglashi kerak. Fenomenologik ta’riflash pedagogik faoliyatni inson mohiyatidagi harakati yaxlitligini inobatga olgan holda tariflashga imkon beradi. Insonning yopiq tasviri avtoritar pedagogikaga hos bo‘lsa, pedagogik insonshunoslik uchun mohiyatning erkin, terminologik jihatdan noaniq ma’nosi har doim kutilmaganda ta’limning o‘zgaruvchan holatida namoyon bo‘ladi.

Attraktiv munosabatlarni bolalarda shkllantirish - insoniy qadriyatlarni tiklash va pedagog-tarbiyachining dunyoqarash chagaralarini kengaytirish sharoitida pedagogik jihatdan samarali ekanligini ko‘rsatadi. Ammo ijtimoiy hayot barqarorlashuvi va ta’limga qiziqishning ortishidan kelib chiqib, amaliy pedagogik tadqiqotlarda ta’limdagi attraktiv munosabatlar tarkibini o‘zgartirgan yangi yo‘nalishlar ishlab chiqildi [6-7].

Attraktiv munosabatlar shaxsni rivojlanish bosqichlarini shaxsning yaxlit “Men”iga nisbatan o‘zining rivojlani borayotgan refleksiyasi deb o‘rganadi. Shaxsning biologik, psixologik, ijtimoiy birligi, yaxlitligini pedagogik jihatdan tushunish pedagogikaning yakuniy darajasidir [9].

Ba’zi qarashlarda insonning trixotom tuzilishi g‘oyasi ahamiyatli bo‘lib, unda insonni ruh, jon va tananing birligi deb hisoblashadi. Ruhning tabiatini bunday dinamik tushunish unga inson hayotining mazmuni, undagi ruhni ochish va namoyon bo‘lishi bilan bog‘liq maqsad bilan belgilanadi degan xulosaga kelishga imkon beradi. Inson hayotining mazmuni uni amalga oshirish jarayonida, inson taqdirida asta-sekin ochib beriladi. Ammo shu bilan birga, inson ushbu mohiyatni to‘liq anglab yetishi uchun o‘z mavjudligining mazmunini anglashga intilishi kerak va pedagogika har bir inson hayotining mazmunini tushunishga hamda anglashga intilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda o‘tgan asrning so‘nggi o‘n yilliklarida pedagogika sohasi muhim o‘zgarishlar davrini boshdan kechirdi. Ta’lim tushunchasi keskin o‘zgardi, unda insonparvarlik tamoyillar va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv ustun mavqega ega bo‘ldi. Bunday sharoitda pedagogikaga bo‘lgan qiziqish tabiiy ravishda ortib bormoqda.

Adabiyotlar

1. Больнов О.Ф. Философия экзистенциализма. - СПб.: Лань, 1999. 224 с.
2. Больнов О.Ф. Язык и воспитание. - Берлин: Кольхамер, 1079. 207с.
3. Зеньковский, В.В. Психология детства. - Екатеринбург: Деловая книга,1995.348 с.
4. Лесгафт, П.Ф. Антропология и педагогика /Избр. пед. соч. - М.: Педагогика, 1988. С.366-376.
5. Пирогов, Н.И. Избр. пед. соч. -М.: Педагогика, 1986. 496с.
6. M.F.Uzoqov. Bolalarning rivojlanishida attraktiv munosabatlarning ahamiyati. T., 2022. 155 b.
7. M.F.Uzoqov Attraktiv munosabatlarda shaxsni rivojlanish bosqichlari. T., 2022. 545 b.
8. Белкин Е.Л., Иванов А.М. Психолого-дидактические основы построения эффективных методик обучения. - М: Просвещение. 2003. - 128 с.
9. Дуброва В.П., Милошевич Е.П. Организация методической работы в дошкольном учреждении. -М.: Феникс, 2005. - 98 с.
10. Ильясов Д.Ф., Сериков Г.Н. Теория управления образованием: учеб. пособие по спецкурсу для студ. пед. специальностей и руководителей образовательных учреждений. - М.: Владос. 2004. - 344 с.
11. Корепанова М.В., Липчанская И.А. Контроль функционирования и развития ДОУ. - М.: ТЦ Сфера. 2006. 80 с.